

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา

FACTORS RELATED TO STUDENTS' BULLYING BEHAVIOR IN ISLAMIC PRIVATE SCHOOLS, SONGKHLA PROVINCE

เกษตรชัย และทีม*

Kasetchai Laeheem*

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Thailand.

*Corresponding author, E-mail: lkasetchai@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,950 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมอาร์ เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการรังแกกับปัจจัยคุณลักษณะทางจิต การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และอิทธิพลความรุนแรงโดยใช้การทดสอบไค-สแควร์ และวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโดยใช้การถดถอยโลจิสติก

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา มีพฤติกรรมการรังแกจำนวนร้อยละ 37.9

2. ความคับข้องใจ การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน อิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ อิทธิพลความรุนแรงจากเกม และอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มี 6 ตัวแปร ได้แก่ ความคับข้องใจ การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน อิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อน อิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ อิทธิพลความรุนแรงจากเกม และอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดา โดยกลุ่มนักเรียนที่มีโอกาสมีพฤติกรรมการรังแกสูง ได้แก่ นักเรียนที่มีความคับข้องใจในระดับมาก (1.60 เท่า) นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันในระดับมาก (1.74 เท่า) นักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อนในระดับมาก (2.88 เท่า) นักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ในระดับมาก (3.66 เท่า) นักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเกมในระดับมาก (2.23 เท่า) และนักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดาในระดับมาก (2.26 เท่า) และระดับปานกลาง (2.23 เท่า)

คำสำคัญ: การถดถอยโลจิสติก พฤติกรรมการรังแก โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อัตราส่วนออด

Abstract

The objective of this research was to study the factors related to students' bullying behaviors in Islamic private schools, Songkhla provinces. The research collected data by interviewing 1,950 students, and using R computer program in analyzing chi-square test and logistic regression coefficient. Chi-square test was used to analyze the associations between the bullying behaviors and various determinants linked to affective characteristics, family upbringing, and violence influence. Logistic regression was used to analyze the factors related to students' bullying behaviors.

The results of the research are as follow:

1. Thirty seven point nine percent of students in the Islamic private schools, Songkhla provinces reported having bullying behaviors.

2. The frustration, strict upbringing, influence of television violence, influence of game violence, and influence of parental violence were statistically significant associated at 0.001 levels with students' bullying behaviors in Islamic private schools, Songkhla provinces.

3. There were 6 factors that were statistically significant associations at 0.001 levels with students' bullying behaviors in Islamic private schools, Songkhla provinces which included the frustration, strict upbringing, influence of peer violence, influence of television violence, influence of game violence, and influence of parental violence. The students that were more likely to expresses bullying behavior were those who were high level of the frustration (1.60 times), who were high level of the strict upbringing (1.74 times), who reported high level of influence of peer violence (2.88 times), who reported high level of influence of television violence (3.66 times), who reported high level of influence of game violence (2.23 times), and who reported high and moderate level of influence of parental violence (2.26 times and 2.23 times).

Keywords: Bullying behaviors, Islamic private schools, Logistic regression, Odds ratio

บทนำ

พฤติกรรมมารังแกของนักเรียนนับว่าเป็นปัญหาที่นำวิตกอันส่งผลต่อสภาพจิตใจ อารมณ์ ร่างกาย และคุณภาพชีวิตของนักเรียน ซึ่งเป็นปัญหาที่รู้จักกันดีในบรรดากลุ่มนักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่ถูกรังแกมักจะได้รับบาดเจ็บ มีความทุกข์ มีความกลัว และกลายมาเป็นรอยแผลหรือความทรงจำจนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ [1] ในขณะที่นักเรียนที่รังแกผู้อื่นมักไปรังแกเพื่อความสนุกสนาน ต้องการ

เรียกร้องความสนใจ และต้องการแสดงพลังอำนาจ [2] และผู้ที่มีพฤติกรรมรังแกบ่อยครั้งจนกลายเป็นนิสัยความเคยชินอาจส่งผลให้เขาโตเป็นผู้ใหญ่ที่หยาบคาย ก้าวร้าว ป่าเถื่อน อันธพาล และอาจกลายเป็นอาชญากรได้ [3-4] อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมมารังแกกันในโรงเรียนแม้ว่าจะเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย และมีผลกระทบต่อเด็กอย่างมาก แต่สังคมมักมองข้ามไป มองเห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดาหรือถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมปกติของเด็ก จึงไม่ได้ให้ความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวเท่าที่ควร [5]

พฤติกรรมการรังแกกันเป็นการแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ที่แข็งแรงกว่าหรือผู้ที่มีจำนวนมากกว่าไปทำร้ายร่างกาย ทำร้ายอารมณ์ความรู้สึก และทำร้ายจิตใจของผู้ที่อ่อนแอกว่าและผู้ที่มีปมด้อยร่างกายไม่สมบูรณ์ [4] ซึ่งในปัจจุบันนับวันจะทวีความรุนแรงและมีรูปแบบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นตามยุคสมัย หลายคนคิดว่าพฤติกรรมดังกล่าวมาจากการเล่นเกม การรับชมสื่อที่รุนแรง การอบรมเลี้ยงดู เด็กถูกเลี้ยงดูตามยถากรรม ไม่มีความห่วงใยเอาใจหาการทุบตีทารุณโหดร้ายครอบครัวแตกแยก พ่อแม่มีสุขภาพจิตไม่ดี ดิดสุรยาเสพติดและติดการพนัน เป็นต้น อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น [6] โดยปัญหาความรุนแรงเป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมที่มีรากฐานมาจากความขัดแย้งในครอบครัว และการใช้ความรุนแรง การทะเลาะเบาะแว้งและการตบตีกันภายในครอบครัวส่งผลทำให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าวจนกลายเป็นผู้ที่รังแกผู้อื่น [4, 7]

นอกจากนี้พฤติกรรมการรังแกยังมีสาเหตุที่สำคัญมาจากอิทธิพลของสื่อที่นำเสนอเกี่ยวกับความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นละครภาพยนตร์ ในโทรทัศน์ ซีวีดี และการเล่นเกม ซึ่งทำให้เด็กค่อยซึมซับพฤติกรรมดังกล่าวจนมีการเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าวแล้วนำไปแสดงพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น [8] การที่เด็กได้รับชมละครโทรทัศน์ที่มีการต่อสู้ ระบายฟัน ตบตี ทะเลาะชกต่อย กดขี่ข่มเหง ใช้อาวุธไม่สุภาพ หยาดคายและโต้เถียงนั้น ทำให้เด็กซึมซับพฤติกรรมดังกล่าวแล้วไปรังแกผู้อื่นในที่สุด [9] รวมทั้งความคับข้องใจก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น เพราะเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเนื่องจากไม่สามารถตอบสนองความต้องการและตามที่ใจปรารถนาได้ เพราะมีอุปสรรคหรือมีความขาดแคลนบางอย่าง

จนทำให้เกิดความขุ่นเคืองใจหรือความคับข้องใจ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมีแรงขับในการแสดงพฤติกรรมที่คล้ายกับแรงกดดันของน้ำที่อยู่ในภาตัมน้ำที่กำลังเดือด ถ้าพลังความคับข้องใจสะสมมากขึ้นต้องมีการระบายออกมาโดยการแสดงพฤติกรรมรังแกผู้อื่น [10]

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนที่มีพัฒนาการที่ยาวนานมาพร้อม ๆ กับการก่อตั้งชุมชนมุสลิม ทั้งนี้เนื่องจากการให้ความสำคัญของการศึกษาในศาสนาอิสลาม จึงทำให้เกิด “ปอเนาะ” ขึ้น แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่ยังคงเอกลักษณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญควบคู่วิชาศาสนาอิสลาม ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการรังแกในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างเป็นทางการ ในขณะที่ผลการศึกษาของนักวิชาการหลายท่านพบว่า เยาวชนไทยมุสลิมมีพฤติกรรมก้าวร้าว ร้อยละ 22.3 [11] มีพฤติกรรมรุนแรงร้อยละ 20.7 [12] และผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มากกว่าร้อยละ 90 เป็นวัยรุ่นมุสลิมที่มีอายุระหว่าง 18-35 [13]

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อใช้ในการป้องกันและให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีพฤติกรรม นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการจัดการกับปัญหาพฤติกรรมการรังแกในจังหวัดอื่นๆ หรือภูมิภาคอื่นๆ ก่อนจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจนเป็นปัญหาของสังคมและช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างทันที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคุณลักษณะทางจิต ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ปัจจัยอิทธิพลความรุนแรงและพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา

3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. พฤติกรรมการรังแก หมายถึง การแสดงออกหรือการกระทำในลักษณะที่รุนแรงต่อผู้อื่นโดยมีจุดมุ่งหมายในการทำร้ายร่างกายและจิตใจหรือทำให้บาดเจ็บทางร่างกายหรือเจ็บใจ โดยการบังคับขู่เข็ญ คุกคาม ทุบตี จำกัดกีดกันเสรีภาพทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา

2. ปัจจัยคุณลักษณะทางจิต หมายถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทางจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก ที่มีส่วนสำคัญและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ

2.1 ความภาคภูมิใจในตนเอง หมายถึง ลักษณะความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเอง และสามารถประเมินคุณค่าของตนเองในด้าน ความสำคัญ ความสามารถ ความมีคุณค่า และความมีประโยชน์ต่อสังคม จนทำให้ตนเองเกิดความชื่นชม พึงพอใจในตนเอง ยอมรับนับถือตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

2.2 ความเชื่ออำนาจภายในตน หมายถึง ลักษณะความรู้สึกของบุคคลที่เชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนหรือสิ่งที่ตนได้รับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวเกิดจากการกระทำหรือความสามารถของตนเอง และตนสามารถควบคุมได้

2.3 ความเชื่ออำนาจภายนอกตน หมายถึง ลักษณะความรู้สึกของบุคคลที่เชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนหรือสิ่งที่ตนได้รับทั้งด้านดีหรือด้านร้ายเกิดจากอิทธิพลภายนอกที่ตนไม่สามารถควบคุมได้ และไม่ได้เป็นผู้กระทำเอง แต่มาจากการกำหนดมาจากพระเจ้า (อัลลอฮ) หรือมาจากสภาพแวดล้อมรอบตัว

2.4 ความตระหนักในตนเอง หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่รู้เท่าทันและรู้สาเหตุของอารมณ์ และความรู้สึกของตนเอง ทำให้เข้าใจตนเอง มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ รู้จักตนเองทั้งในด้านดีและด้านเสีย ประเมินตนเองได้ตรงความเป็นจริง ยอมรับความเป็นจริง และมีความมั่นใจในตนเอง

2.5 ความคับข้องใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ ไม่สามารถที่จะทำให้อะไรทุกอย่างเป็นไปได้ดังใจที่ปรารถนา อาจเป็นเพราะมีอุปสรรคหรือมีความขาดแคลนบางอย่าง มีผลทำให้เกิดความขุ่นเคืองใจหรือความคับข้องใจ

3. ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว หมายถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอด การอบรมสั่งสอน และการขัดเกลาทัศนคติ ค่านิยม และมาตรฐานทางสังคมโดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับนักเรียนซึ่งมีส่วนสำคัญและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง ลักษณะการอบรมสั่งสอน แนะนำ และดูแลให้นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และห้ามมิให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผิดมาตรฐานทางสังคม โดยนักเรียนจะถูกทำโทษถ้าไม่ปฏิบัติตามและละเลยการปฏิบัติตามที่ได้ตกลงกันได้

3.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะการอบรมสั่งสอน แนะนำ และดูแลให้นักเรียนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว

โดยนักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นต่างๆ สามารถแสดงความรู้ และสามารถกระทำการต่างๆ ตามที่สมาชิกในครอบครัวให้การยอมรับและตกลงกัน

3.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง ลักษณะการขาดการอบรมสั่งสอน การแนะนำ การดูแลเอาใจใส่ ขาดการสนใจ และการไม่ให้ความช่วยเหลือนักเรียนเมื่อยามจำเป็นของพ่อแม่ผู้ปกครอง รวมทั้งการตำหนิติเตียนวิพากษ์วิจารณ์ และลงโทษอย่างรุนแรงเมื่อนักเรียนทำความผิด

4. ปัจจัยอิทธิพลความรุนแรง หมายถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่แสดงถึงความรุนแรงทั้งทางด้านเพื่อน ด้านสื่อเกม และโทรทัศน์ ด้านสภาพชุมชน และด้านครอบครัวของนักเรียน มีส่วนสำคัญและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมารั้งแกของนักเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ

4.1 อิทธิพลความรุนแรงของเพื่อน หมายถึง ลักษณะการแสดงพฤติกรรม อารมณ์ และความรู้สึกที่มีความรุนแรงของกลุ่มเพื่อนที่ปฏิบัติกับนักเรียนหรือการที่นักเรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์ ทั้งที่เป็นการแสดงแบบอย่างให้เห็น และการที่เพื่อนให้แรงเสริมทางบวกและทางลบ

4.2 อิทธิพลความรุนแรงของสื่อโทรทัศน์ หมายถึง ระดับการรับชมรายการการ์ตูน ละคร และภาพยนตร์ในโทรทัศน์ที่นักแสดงได้แสดงตามบทบาทที่สื่อถึงพฤติกรรมรุนแรง เช่น การด่าว่า ทะเลาะตบตี ต่อสู้ ระบายอารมณ์ ชกต่อย กัดขี้นวมเหง ใช้งานจาไม่สุภาพ หยาบคาย และโต้เถียงกัน เป็นต้น ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีผลต่อการเลียนแบบ จนทำให้มีการแสดงพฤติกรรมมารั้งแกผู้อื่นในโรงเรียน

4.3 อิทธิพลความรุนแรงของเกม หมายถึง ระดับการเลือกเล่นเกมจากทุกประเภทที่มีลักษณะการสื่อถึงความรุนแรง เช่น เกมการต่อสู้ เกมการชกต่อย เกมยิง เกมสู้รบ เกมสงคราม

อวกาศ และอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการเลียนแบบ จนทำให้มีการแสดงพฤติกรรมมารั้งแกผู้อื่นในโรงเรียน

4.4 อิทธิพลความรุนแรงของชุมชนที่อยู่อาศัย หมายถึง ลักษณะและสภาพของชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ที่แวดล้อมด้วยปัจจัยที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงหรือเหตุการณ์ความรุนแรงและสื่อถึงความรุนแรง เช่น การทะเลาะตบตี หรือทำร้ายร่างกายของชาวบ้านภายในชุมชน และการแข่งขันชนวัว ปลากัด และไก่ชนภายในชุมชน เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการเลียนแบบ จนทำให้มีการแสดงพฤติกรรมมารั้งแกผู้อื่นในโรงเรียน

4.5 อิทธิพลความรุนแรงของบิดามารดา หมายถึง การที่เด็กได้รับรู้ ได้เห็น และอยู่ในเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่พ่อแม่แสดงความรุนแรงต่อกัน เช่น การด่าว่า ใช้งานจาไม่สุภาพ หยาบคาย โต้เถียง ทะเลาะ ตบตี และทำร้ายร่างกายกัน เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการเลียนแบบ จนทำให้มีการแสดงพฤติกรรมมารั้งแกผู้อื่นในโรงเรียน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ปัจจัยคุณลักษณะทางจิต

ความภาคภูมิใจในตนเอง
ความเชื่ออำนาจภายในตน
ความเชื่ออำนาจภายนอกตน
ความตระหนักในตนเอง
ความคับข้องใจ

ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

การเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน
การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย
การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

ปัจจัยด้านอิทธิพลความรุนแรง

ความรุนแรงจากเพื่อน
ความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์
ความรุนแรงจากเกม
ความรุนแรงจากชุมชนที่อาศัย
ความรุนแรงจากบิดามารดา

ตัวแปรตาม

พฤติกรรมการรังแก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2554 จำนวน 49 โรงเรียน 24,432 คน [14]

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2554 จำนวน 1,950 คน โดยมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขนาดโรงเรียนออกเป็น 3 ขนาดตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ [15] โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ คือ ขั้นที่ 1 โรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนต่ำกว่า 500 คน)

มี 29 โรงเรียน ชั้นที่ 2 โรงเรียนขนาดกลาง (นักเรียน 501-1,500 คน) มี 15 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่ (นักเรียนมากกว่า 1,500 คน) มี 5 โรงเรียน

ขั้นที่ 2 เลือกโรงเรียนในแต่ละขนาดตามสัดส่วน (ใหญ่ 5: กลาง 15: เล็ก: 29) ได้โรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน ขนาดกลาง 3 โรงเรียน และขนาดเล็ก 6 โรงเรียน โดยใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลากแบบไม่ใส่คืน

ขั้นที่ 3 กำหนดช่วงชั้นนักเรียนออกเป็น 2 ช่วงชั้น โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ คือ ช่วงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และช่วงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วเก็บข้อมูลช่วงชั้นละ 50% ของแต่ละโรงเรียน หลังจากนั้นเลือกกลุ่มตัวอย่างขั้นสุดท้าย โดยใช้วิธีการเลือกแบบสุ่มอย่างง่าย ด้วยวิธีการจับฉลากแบบไม่ใส่คืน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการพัฒนา เครื่องมือ

ได้แก่ แบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ต้องการวัด
2. สร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมถึงนิยามศัพท์เฉพาะข้างต้น ซึ่งแบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ประเภทนักเรียน และเขตพื้นที่อาศัย

ตอนที่ 2 ปัจจัยคุณลักษณะทางจิต มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความภาคภูมิใจในตนเอง ด้านความเชื่ออำนาจภายในตน ด้านความเชื่ออำนาจภายนอกตน ด้านความตระหนักในตนเอง และความคับข้องใจ

ตอนที่ 3 ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

ตอนที่ 4 ปัจจัยอิทธิพลความรุนแรง มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านอิทธิพลความรุนแรงของเพื่อน ด้านอิทธิพลความรุนแรงของสื่อโทรทัศน์ ด้านอิทธิพลความรุนแรงของเกม ด้านอิทธิพลความรุนแรงของชุมชนที่อาศัย และอิทธิพลความรุนแรงของบิดามารดา

ตอนที่ 5 แบบวัดพฤติกรรมการรังแก

3. นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความตรงเชิงโครงสร้าง เพื่อพิจารณาว่าข้อคำถามที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะที่ต้องการวัดแต่ละด้าน และคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ซึ่งค่าที่ได้อยู่ระหว่าง 0.60-1.00

4. นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 ชุด เพื่อหาค่าอำนาจ

จำแนกเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค 25% ในการแบ่งกลุ่มสูงกลุ่มต่ำและใช้การทดสอบที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มที่มีคะแนนสูงกับกลุ่มที่มีคะแนนต่ำ แล้วคัดเลือกข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งค่าที่ได้ อยู่ระหว่าง 3.235 ถึง 8.682 แล้ววิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีวัดความสอดคล้องภายใน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ผลปรากฏว่าแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.875 และค่าความเชื่อมั่นรายด้านมีดังนี้ ด้านปัจจัยคุณลักษณะทางจิตมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.856 ด้านปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.843 ด้านปัจจัยอิทธิพลความรุนแรงมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.834 และด้านพฤติกรรมการรังแกมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.872

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามร่วมกับนักวิจัยผู้ช่วยซึ่งมีประสบการณ์สูง การเก็บข้อมูลโดยเน้นนักวิจัยในพื้นที่ที่จะเก็บข้อมูลเป็นหลัก จัดให้มีการอบรมนักวิจัยผู้ช่วยเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามให้ถูกต้องตรงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมอาร์ (R Program) โดยวิเคราะห์หาข้อมูลภาคบรรยายด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคุณลักษณะทางจิต ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และปัจจัยอิทธิพลความรุนแรงกับพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโดยใช้การทดสอบไค-สแควร์ และหาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโดยใช้การถดถอยโลจิสติก และอัตราส่วนอึด

การวัดตัวแปร

1. การวัดตัวแปรอิสระ ทั้ง 3 ปัจจัย โดยการหาค่าเฉลี่ย แล้วแปลงค่าเฉลี่ยเป็นคะแนนมาตรฐาน (Z-score) หลังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดยกำหนดจุดตัดคือ ถ้าคะแนนมาตรฐานต่ำกว่า -1.00 แสดงว่าอยู่ในระดับน้อย

-1.00 ถึง 1.00 แสดงว่าอยู่ในระดับปานกลาง และ 1.01 ขึ้นไป แสดงว่าอยู่ในระดับมาก

2. ตัวแปรเกณฑ์ โดยการนำผลจากแบบสอบถามที่ได้มารวมคะแนน แล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์ปกติของแบบคัดกรองที่ผู้วิจัยเคยพัฒนามาแล้ว กล่าวคือถ้านักเรียนได้คะแนนตั้งแต่ 51 คะแนนขึ้นไป (T56) แสดงว่านักเรียนคนนั้นจัดให้อยู่ในกลุ่มที่มีพฤติกรรมการรังแก [16]

ผลการวิจัย

1. นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลาจำนวนร้อยละ 37.90 ที่รายงานว่ามีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

2. นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจ

ในตนเองในระดับน้อย (ร้อยละ 40.50) มีความเชื่ออำนาจภายในตนในระดับมาก (ร้อยละ 35.40) มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนในระดับมาก (ร้อยละ 42.70) มีความตระหนักในตนเองในระดับน้อย (ร้อยละ 36.40) และมีความคับข้องใจในระดับ ปานกลาง (ร้อยละ 38.50) โดยความคับข้องใจมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยนักเรียนที่มีความคับข้องใจในระดับมาก จะมีพฤติกรรมการรังแกสูงกว่านักเรียนที่มีความคับข้องใจในระดับปานกลางและระดับน้อย ในขณะที่ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่ออำนาจภายในตน ความเชื่ออำนาจภายนอกตน และความตระหนักในตนเองไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรังแก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการรังแกกับปัจจัยคุณลักษณะทางจิต

ปัจจัยคุณลักษณะทางจิต	พฤติกรรมการรังแก			χ^2	P-value
	ไม่เคยรังแก (1,210)	เคยรังแก (740)	รวม		
ความภาคภูมิใจในตนเอง				2.047	0.359
น้อย	63.5	36.5	40.5		
ปานกลาง	59.2	40.8	20.4		
มาก	62.1	37.9	39.1		
ความเชื่ออำนาจภายในตน				4.400	0.111
น้อย	64.3	35.7	32.3		
ปานกลาง	58.8	41.2	32.3		
มาก	62.9	37.1	35.4		
ความเชื่ออำนาจภายนอกตน				3.650	0.161
น้อย	64.9	35.1	33.4		
ปานกลาง	59.7	40.3	23.9		
มาก	61.1	38.9	42.7		
ความตระหนักในตนเอง				4.716	0.095
น้อย	64.9	35.1	36.4		
ปานกลาง	58.9	41.1	28.1		
มาก	61.6	38.4	35.5		
ความคับข้องใจ				10.275	0.000
น้อย	66.5	33.5	31.9		
ปานกลาง	61.9	38.1	38.5		
มาก	57.5	42.5	29.6		

นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันในระดับปานกลาง (ร้อยละ 38.10) ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยในระดับมาก (ร้อยละ 36.50) และได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยในระดับปานกลาง (ร้อยละ 35.50) โดยการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม

การรังแกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันในระดับมากจะมีพฤติกรรมกรังแกสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันในระดับปานกลางและระดับน้อย ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรังแก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรังแกกับปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดู ของครอบครัว	พฤติกรรมกรังแก			χ^2	P-value
	ไม่เคยรังแก (1,210)	เคยรังแก (740)	รวม		
เลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน				25.046	0.000
น้อย	65.6	34.4	26.6		
ปานกลาง	66.5	33.5	38.1		
มาก	54.6	45.4	35.3		
เลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย				4.496	0.106
น้อย	63.2	36.8	33.2		
ปานกลาง	58.5	41.5	30.3		
มาก	63.9	36.1	36.5		
เลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย				3.479	0.176
น้อย	59.2	40.8	31.4		
ปานกลาง	64.1	35.9	35.5		
มาก	62.6	37.4	33.1		

นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อนในระดับมาก (ร้อยละ 38.20) ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ในระดับน้อย (ร้อยละ 35.80) ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเกมในระดับปานกลาง (ร้อยละ 39.50) ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากชุมชนที่อาศัยในระดับมาก (ร้อยละ 34.00) และได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดาในระดับปานกลาง (ร้อยละ 36.90) โดยอิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ อิทธิพลความรุนแรง

จากเกม และอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรังแกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยนักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ อิทธิพลความรุนแรงจากเกม และอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดาในระดับมากจะมีพฤติกรรมกรังแกสูงกว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลในระดับปานกลางและระดับน้อย ส่วนอิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อน และอิทธิพลความรุนแรงจากชุมชนที่อาศัยไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรังแก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการรังแกกับปัจจัยอิทธิพลความรุนแรง

ปัจจัยด้านอิทธิพลความรุนแรง	พฤติกรรมการรังแก		รวม	χ^2	P-value
	ไม่เคยรังแก (1,210)	เคยรังแก (740)			
ความรุนแรงจากเพื่อน				2.851	0.240
น้อย	59.9	40.1	27.6		
ปานกลาง	61.3	38.7	34.2		
มาก	64.3	35.7	38.2		
ความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์				89.194	0.000
น้อย	72.1	27.9	35.8		
ปานกลาง	65.4	34.6	32.3		
มาก	47.4	52.6	31.9		
ความรุนแรงจากเกม				71.250	0.000
น้อย	67.9	32.1	28.1		
ปานกลาง	68.9	31.1	39.5		
มาก	48.7	51.3	32.4		
ความรุนแรงจากชุมชนที่อาศัย				4.509	0.105
น้อย	65.4	34.6	33.0		
ปานกลาง	60.5	39.5	33.0		
มาก	60.3	39.7	34.0		
ความรุนแรงจากบิดามารดา				51.179	0.000
น้อย	74.1	25.9	27.7		
ปานกลาง	60.5	39.5	35.4		
มาก	37.9	62.1	36.9		

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มีทั้งหมด 6 ตัวแปร ได้แก่ ความคับข้องใจ การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน อิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อน อิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ อิทธิพลความรุนแรงจากเกม และอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดา

นักเรียนที่มีความคับข้องใจในระดับมาก มีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมการรังแกสูงกว่านักเรียนที่มีความคับข้องใจในระดับน้อยถึง 1.60 เท่า (95% CI 1.20-2.14) นักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันในระดับมาก มีโอกาสสูง 1.74 เท่า (95% CI 1.29-2.33)

ที่จะมีพฤติกรรมการรังแกสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันในระดับน้อย และนักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อนในระดับมากมีโอกาที่จะมีพฤติกรรมการรังแกสูง 2.88 เท่า (95% CI 2.08-3.98) กว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อนในระดับน้อย นักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ในระดับมากมีโอกาสสูง 3.66 เท่า (95% CI 2.76-4.87) ที่จะมีพฤติกรรมการรังแกสูงกว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ในระดับน้อย นักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเกมในระดับมาก มีโอกาสสูงกว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากเกมในระดับน้อย 2.23 เท่า (95% CI

1.66-2.99) และนักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดาในระดับมากและระดับปานกลางมีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมการรังแกสูง 2.26 เท่า (95% CI 1.69-3.03) และ 2.23

เท่า (95% CI 1.66-2.99) กว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดาในระดับน้อย ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รูปแบบสุดท้ายของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในจังหวัดสงขลา

	OR	Std. Error	P-value
ความคับข้องใจ			0.000
น้อย	0		
ปานกลาง	0.89	0.13	0.383
มาก	1.60	0.15	0.001
การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน			0.000
น้อย	0		
ปานกลาง	1.08	0.16	0.623
มาก	1.74	0.15	0.000
อิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อน			0.000
น้อย	0		
ปานกลาง	12.1	0.15	0.212
มาก	2.88	0.17	0.000
อิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์			0.000
น้อย	0		
ปานกลาง	1.25	0.14	0.108
มาก	3.66	0.15	0.000
อิทธิพลความรุนแรงจากเกม			0.000
น้อย	0		
ปานกลาง	1.07	0.14	0.628
มาก	2.23	0.15	0.000
อิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดา			0.000
น้อย	0		
ปานกลาง	2.23	0.15	0.000
มาก	2.26	0.15	0.000

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มีทั้งหมด 6 ตัวแปร ได้แก่ ความคับข้องใจ ซึ่งเป็นปัจจัยคุณลักษณะ

ทางจิต การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน ซึ่งเป็นปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และอิทธิพลความรุนแรงจากเพื่อน อิทธิพลความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ อิทธิพลความรุนแรงจากเกม และอิทธิพลความรุนแรงจากบิดามารดา ซึ่งเป็นปัจจัยอิทธิพลความรุนแรง และเมื่อพิจารณา

ถึงโอกาสที่จะมีพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน ทำให้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญว่าปัจจัยด้านอิทธิพล ความรุนแรงทั้ง 4 ตัวแปรมีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่าปัจจัยด้านคุณลักษณะ ทางจิต และปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านอิทธิพลความรุนแรงทั้งจากเพื่อน สื่อโทรทัศน์ เกม และบิดามารดาล้วนส่งผลทางลบต่อพฤติกรรมของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมโดยการสังเกตจากตัวแบบ จนซึมซับพฤติกรรมดังกล่าว และเป็นการเสริม พฤติกรรมรุนแรงให้เด็กโดยไม่รู้ตัว เป็นการแสดงให้เห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องที่พบเห็น ตามปกติ จนในที่สุดเด็กก็จะใช้ความรุนแรง ต่อบุคคลรอบข้างในชีวิตประจำวันของเขาหรือคิด การใช้ความรุนแรงสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ซึ่งตัวแบบที่เด็กจะเลียนแบบนั้นจะเริ่มต้นจาก คนใกล้ชิดที่สุดแล้วค่อย ๆ ห่างออกไปจากตัวเด็ก เช่น พ่อแม่ และเพื่อน ๆ เป็นต้น ตัวแบบที่เด็ก ชื่นชอบ ตัวแบบที่ตรงกับความสนใจ และตัวแบบ ตัวละครในภาพยนตร์ โทรทัศน์ และการเล่นเกม ดังที่ Bandura [17] และ Colorosa [18] กล่าวว่า เด็กเริ่มต้นเลียนแบบพฤติกรรมจาก คนใกล้ชิดที่สุด คนที่ตนให้ความเคารพนับถือ และบุคคลรอบข้างโดยผ่านการเรียนรู้จากการพบเห็น ซึ่งเด็กส่วนใหญ่มักคิดว่าการแสดง พฤติกรรมก้าวร้าวและความรุนแรงนั้นเป็นเรื่องปกติ และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตของเขา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชไมพร ทวีศรี และคณะ [19] ที่ศึกษาพบว่าปัจจัยเสี่ยงหนึ่งที่ส่งผลต่อการก้าวร้าวและการกระทำความผิด ในวัยรุ่นคือ การเคยพบเห็นเหตุการณ์ที่รุนแรงหรือ ฝึกหัดมาจากบุคคลต่างๆ ทะนงค์ สุขเกษม [20] ศึกษาพบว่าพฤติกรรมรุนแรงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสื่อตัวแบบจริง สื่อภาพยนตร์ สื่อหนังสือการ์ตูน และสื่อคอมพิวเตอร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นพดล ภรรณีภา [21] ศึกษา

พบว่าการรับชมโทรทัศน์ที่มีความรุนแรงส่งผล กระทบต่อพฤติกรรมเด็ก โดยการเลียนแบบท่าทาง จากตัวการ์ตูน (เช่น แผลงร่าง กระโดดม้วนตัว เป็นต้น) การเลียนแบบจากตัวละครในเรื่องคำ พูดที่ไม่เหมาะสม (เช่น ใช้คำด่า พูดจาก้าวร้าว เป็นต้น) และการเลียนแบบจากตัวละคร ในกิริยาท่าทางที่ก้าวร้าวรุนแรง (เช่น ชกต่อย ตบตี ยิงปืน เป็นต้น) นอกจากนี้การที่เด็กอยู่ใน สภาพแวดล้อมที่มีความรุนแรงและการรับชมสื่อ ที่มีความรุนแรงจะส่งผลให้เด็กแสดงพฤติกรรม รุนแรงมากขึ้น Baldry [22] และ Espelage & Swearer [23] ศึกษาพบว่าพฤติกรรมก้าวร้าว และความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่เป็นแบบอย่าง แก่ลูก และส่งผลต่อสภาพทางอารมณ์-จิตใจ ของเด็ก ซึ่งสามารถพัฒนาจนกลายเป็นปัญหา ทางอารมณ์และในที่สุดทำให้เด็กมีพฤติกรรม รุนแรงและรังแกผู้อื่นในชีวิตประจำวัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอิทธิพลความรุนแรง เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในทางที่ไม่ดี แก่ตัวเด็ก เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พฤติกรรม รุนแรง เป็นแรงกระตุ้นให้เด็กอยากแสดง การพฤติกรรมรังแกผู้อื่นตามแบบอย่างที่เราพบเห็น หรือที่เคยมีประสบการณ์ และทำให้เด็กเกิด การยอมรับว่าพฤติกรรมรุนแรงเป็นเรื่องปกติ ธรรมดาในชีวิตประจำวัน ซึ่งยังแสดงให้เห็นว่า ภาพความรุนแรงกระตุ้นให้เด็กเกิดแรงจูงใจ อยากที่จะทำตามแบบ ความอยากมีมากขึ้น เมื่อได้เห็นซ้ำๆ และเกิดการหาเหตุผลสนับสนุน หรือเกิดการยอมรับว่าความรุนแรงเป็นทางเลือกหนึ่ง ในการแก้ปัญหา ดังที่ Brendtro and Long [24] กล่าวว่าเด็กที่ครอบครัวมีการทะเลาะเบาะแว้งกัน และมีความขัดแย้งในครอบครัวบ่อยๆ ซึ่งเป็น สภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายทำให้เด็กมีความ เครียดมากและเป็นเวลานาน มักจะเกิด อาการต่อต้านผู้ใหญ่และคิดว่าการจะทำให้ ใครยอมรับนับถือต้องใช้กำลัง และต้องใช้ ความรุนแรง รวมทั้งความรุนแรงที่มาทางเกม

จะเข้ามาในจิตใจของเด็กทำให้เด็กนึกถึงความรุนแรงเป็นแนวปฏิบัติและอาจจะติดตามที่เห็นในเกมว่าการแก้ปัญหาทำได้ทันที Renschmidt [25] กล่าวว่าครอบครัวเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้พฤติกรรมรุนแรงมีเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะลักษณะครอบครัวที่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง นอกจากนี้การพบเห็นความก้าวร้าวรุนแรงจากสื่อต่างๆ มีผลกระตุ้นให้เด็กอยากแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวหรือยอมรับว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นเรื่องปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน และเกิดการยอมรับว่าความรุนแรงเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเหมวรรณ เหมะนัด [26] ที่ศึกษาพบว่าการเห็นเหตุการณ์ความรุนแรง การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กระทำความรุนแรง การยอมรับ การใช้ความรุนแรงจากเพื่อนสนิทและเพื่อนบ้าน ตลอดจนความเครียดเป็นสาเหตุที่ทำให้เยาวชนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ [27] ศึกษาพบว่า เยาวชนไทยมีระดับการยอมรับความรุนแรงในครอบครัวค่อนข้างสูง และความรุนแรงในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับความรุนแรง และความก้าวร้าวของเยาวชนไทย เกษตรชัย และหิม และดลมนรรัตน์ บากา [11-12] ศึกษาพบว่าการเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีกันและการเล่นเกมส่งผลต่อพฤติกรรมรุนแรงและพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ Laeheem, Kuning; & McNeil [28] และ Laeheem, Kuning, McNeil, & Besag [29] ศึกษาพบว่าการเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีกันและการเล่นเกมส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนในโรงเรียนจังหวัดปัตตานี

ในทางตรงกันข้ามหากนักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดู การถ่ายทอดความรู้ หลักการปฏิบัติ ทักษะคิด และค่านิยม โดยการแนะนำสั่งสอน และการให้กฎระเบียบอย่างชัดเจนก็อาจทำให้โอกาสที่นักเรียนจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวแกมมีน้อยลง

ดังที่ McCall and Simon [30] กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ หลักการปฏิบัติ ทักษะคิด และค่านิยม โดยการแนะนำสั่งสอนและการให้กฎระเบียบอย่างชัดเจน เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมอย่างสงบสุขและสมชาย จักรพันธ์ [31] กล่าวว่า การที่เด็กขาดสัมพันธภาพ ขาดการเอาใจใส่จากผู้ใหญ่ จะทำให้เด็กกลายเป็นเด็กที่ก้าวร้าว มีปัญหาและยากที่จะจัดการ เนื่องด้วยเด็กทุกคนต้องการสัมพันธภาพและความรักที่เข้มแข็งและต่อเนื่องในการสร้างสมความรู้สึกร่วมกัน ปลอดภัย ซึ่งจะพัฒนาเป็นความรู้สึกมั่นคงในอารมณ์เวลาเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ รวมทั้งพ่อแม่ผู้ปกครองปราศจากแนวทางในการแนะนำ สั่งสอน และมักสร้างกฎระเบียบของครอบครัวขึ้นมาแล้วไม่ปฏิบัติตามจนทำให้เด็กเกิดความสับสนและพยายามหาช่องทางหลีกเลี่ยง ในที่สุดเด็กจึงมักจะมีปัญหาและมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปรานี จันทร์หอม [32] ที่ศึกษาพบว่า ถ้าเด็กได้รับประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูหรือประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนที่เหมาะสมก็จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมในทางที่ดีและที่เหมาะสม โดยเด็กจะมีการแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองตามสิ่งที่ได้รับรู้ กล่าวคือ ถ้าเด็กรู้ว่าพ่อแม่ปฏิบัติต่อตนด้วยความรักความอบอุ่นและให้ความช่วยเหลืออย่างแท้จริง เด็กก็จะโต้ตอบต่อพ่อแม่ด้วยความรักความอบอุ่นเช่นกัน หรือถ้าเด็กรู้ว่าเพื่อนในกลุ่มไม่ยอมรับพฤติกรรมก้าวร้าวของเขา เขาก็จะไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว นั่นอีก ดังนั้นถ้าหากเด็กได้รับการแก้ไขและป้องกันปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวที่เป็นระบบและเป็นรูปธรรม มีการใช้วิธีการที่หลากหลาย และอาศัยความร่วมมือจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและทุกระดับไม่ว่าจะเป็นผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น ก็สามารถที่จะทำให้ปัญหาพฤติกรรมดังกล่าวลดลงได้

ดังที่เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ [33] และคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม, วุฒิสภา [34] กล่าวว่าถ้าเยาวชนได้รับการอบรมแนวทางที่ถูกต้อง มีวิธีการสอนเชิงสร้างสรรค์ มีการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และมีการสอนศาสนา การฝึกอบรมระเบียบวินัย และจัดโครงการอบรมเยาวชนกลุ่มที่มีปัญหาเป็นพิเศษก็สามารถลดพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของดลมนรจักษ์ บากา และเกษตรชัย และหิม [35] ศึกษาพบว่าการใช้โปรแกรมฝึกอบรมและขัดเกลารูปแบบอิสลาม โดยการให้ความรู้ด้านศาสนาทั้งในเรื่องหลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ และหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม รวมทั้งการฝึกให้มีการปฏิบัติศาสนกิจ และให้อยู่ในสภาพแวดล้อมตามรูปแบบอิสลาม เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถลดพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกของเยาวชนได้

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลความรุนแรงทั้งจากบิดามารดา สื่อโทรทัศน์ เกม และเพื่อนในระดับมากล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกสูงกว่านักเรียนที่ได้รับอิทธิพลในระดับน้อย ดังนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองต้องมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับความรู้สึกรู้สึกของบุตรหลาน ต้องมีความอดทนอดกลั้น รู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน และให้ความวางใจซึ่งกันและกัน เพื่อความเป็นสุขในครอบครัว นอกจากนี้ญาติพี่น้อง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ต้องร่วมมือกันส่งเสริมการใช้ชีวิตครอบครัวเป็นสุข และต่อต้านการใช้กำลังความรุนแรงภายในครอบครัว นอกจากนี้พ่อแม่ผู้ปกครองควรให้คำแนะนำในการรับชมภาพยนตร์ คอยสังเกตพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด และคอยย้ำเตือนตลอดเวลา รวมทั้งบอกให้เขารู้ถึงโทษหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการแสดงพฤติกรรมดังกล่าว รวมทั้งหน่วยงานรัฐต้องมีการควบคุมการผลิตภาพยนตร์ หรือให้ภาพยนตร์ดังกล่าวอยู่ในช่วงกลางดึก และส่งเสริมให้มีแต่ภาพยนตร์สร้างสรรค์ และต้องควบคุมการเล่นเกม

ชนิดที่มีความรุนแรง และส่งเสริมการเล่นเกมเบาสมอง เกมกีฬา และหากิจกรรมสร้างสรรค์อื่นร่วมกันทำกับบุตรหลาน รวมทั้งมีการชี้แจงถึงผลกระทบจากการเล่นเกมด้วย นอกจากนี้รัฐต้องมีการควบคุมร้านเกม ควบคุมการผลิตเกม และควบคุมการจำหน่ายเกม และที่สำคัญต้องมีการควบคุม สอดส่องดูแล และเอาใจใส่ให้บุตรหลานเลือกคบเพื่อนที่ดี ที่ประพฤติดี และมีระเบียบเรียบร้อย

2. ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ในพื้นที่เขตอื่นๆ แล้วนำผลการศึกษาที่ได้มาเปรียบเทียบ เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการกำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับเยาวชนต่อไป หรือควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ในพื้นที่เดียวกันหรือต่างพื้นที่ก็ได้ แต่อาจมีการเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้หรือศึกษาต่อกับกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง เช่น นักเรียนโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามระดับประถมศึกษา นักศึกษาอาชีวศึกษา นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค นักเรียนระดับมัธยมศึกษาของรัฐ และนักเรียนระดับประถมศึกษาของรัฐ เป็นต้น หรือควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน เช่น เยาวชนกับการคบเพื่อน เยาวชนกับการศึกษา เยาวชนกับยาเสพติด เยาวชนกับการปฏิบัติศาสนกิจ เยาวชนกับการทำงาน เยาวชนกับชุมชน และเยาวชนกับการย้ายถิ่น เป็นต้น และควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมสำหรับการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการรังแกอย่างเป็นรูปธรรม ถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีการประเมินผลตามหลักวิชาการ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ได้สนับสนุนให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ และนักเรียนในโรงเรียนเป้าหมายที่อำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

บรรณานุกรม

- [1] Rigby, K. (1996). *Bullying in Schools and What to Do About It*. Melbourne, Vic.: ACER.
- [2] Besag, V. E. (1989). *Bullies and Victims in Schools*. Milton Keynes: Open University Press.
- [3] สมพร สุทัศนีย์. (2530). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ คศ.ด. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] Farrington, D. (1993). Understanding and Preventing Bullying. In M. Tonry and N. Morris (Eds.), *Crime & justice: A Review of the Research (pp. 381-458)*. Chicago: University of Chicago Press.
- [5] สมบัติ ตาปัญญา. (2549). *รายงานการสำรวจปัญหาการรังแกกันของนักเรียน*. เชียงใหม่: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [6] โสภณ สุภาพงษ์. (2548, 18 เมษายน). *อนาคตครอบครัวไทย ระเบิดเวลาจากผู้ใหญ่มอบให้เด็ก*. *คมชัดลึก*. หน้า 12.
- [7] Ahmed, E., & V. Braithwaite. (2004). Bullying and Victimization: Cause for Concern for Both Families and Schools. *Social Psychology of Education*. 7: 35-54.
- [8] Feshbach, S.; & R. D. Singer. (1971). *Television and Aggression*. San Francisco: Jossey-Bass.
- [9] Siegel, L. (1998). *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*. 6th ed. St. Paul, Minn: West Publishing.
- [10] Woodsa, S.; & D. Wolkeb. (2004). Direct and Relational Bullying Among Primary School Children and Academic Achievement. *Journal of School Psychology*. 42: 135-155.
- [11] เกษตรชัย และหีม; และ ดลมนรรัตน์ บากา. (2554). *ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*. 51(3): 59-90.
- [12] เกษตรชัย และหีม; และ ดลมนรรัตน์ บากา. (2552). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรุนแรงของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. *วารสารสงขลานครินทร์ฉบับสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์*. 15(6): 897-911.
- [13] ศูนย์ปฏิบัติการตำรวจส่วนหน้า. (2549). *สถิติการก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ยะลา: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- [14] สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา. (2554). *ข้อมูลโรงเรียนและนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา*. สงขลา: สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา.
- [15] ศูนย์ปฏิบัติการเทคโนโลยีสารสนเทศ. (2553). *เกณฑ์กำหนดขนาดโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- [16] เกษตรชัย และหีม; และ อุทิศ สังขรัตน์. (2554). *การพัฒนาแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา*. สงขลา: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- [17] Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- [18] Colorosa, B. (2003). *The Bully, the Bullied, and the Bystander: From Preschool to High School-How Parents and Teachers Can Break the Cycle of Violence*. New York: HarperCollins.
- [19] ชไมพร ทวีชศรี; รั้งสรรค์ วรวงศ์; และ ชัยนตร์ธร ปทุมานนท์. (2542). ลักษณะทางสังคมที่นำไปสู่ความรุนแรงและการกระทำผิดในวัยรุ่นและเยาวชน. *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*. 7(2): 101-112.
- [20] ทะนงค์ สุขเกษม. (2544). ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู การปฏิบัติตัวของเพื่อน และสื่อกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (วิจัยและสถิติการศึกษา)*. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [21] นพดล กรรณิกา. (2548). พฤติกรรมการติดเกมออนไลน์ ในกลุ่มเด็กและเยาวชนไทย : กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชนอายุ 12 ปีขึ้นไปที่พักอาศัยอยู่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- [22] Baldry, A. C. (2003). Bullying in Schools and Exposure to Domestic Violence. *Child Abuse & Neglect*. 27: 713-732.
- [23] Espelage, D.; & S. Swearer. (2003). Research on School Bullying and Victimization: What Have We Learned and Where Do We Go From Here? *School Psychology Review*. 32(3): 365.
- [24] Brentro, L.; & N. Long. (1995). Breaking the Cycle of Conflict. *Educational Leadership*. 2: 52-56.
- [25] Remschmidt, H. (1993). Cycle of Violence. *Deutsches Aerzteblatt*. 39: 35-40.
- [26] เหมวรรณ เหมนัด. (2533). ความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษากรณีสามีผู้มียาได้น้อยในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. *วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สังคมวิทยา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [27] พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2539). การสำรวจเบื้องต้นของสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศาสตร์.
- [28] Laeheem, K.; M. Kuning; & N. McNeil. (2009). Bullying: Risk Factors Becoming 'Bullies'. *Asian Social Science*. 5(5): 50-57.
- [29] Laeheem, K.; M. Kuning.; N. McNeil.; & V. E. Besag. (2008). Bullying in Pattani Primary Schools in Southern Thailand. *Child: Care Health and Development*. 35(2): 178-183.
- [30] McCall, G. J.; & J. L. Simmon. (1982). *Social Psychology: A Sociological Approach*. New York: The free Press.
- [31] สมชาย จักรพันธ์. (2543, กุมภาพันธ์). อาชญากรเด็ก หนึ่งไป การ์ตูน ดันเหตุบาปบริสุทธิ์. *เดลินิวส์*. หน้า 5.
- [32] ปรานี จันทร์หอม. (2541). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมก้าวร้าว. *สารนิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา)*. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- [33] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2549). *แก้ไข-ป้องกันการใช้ความรุนแรงของผู้เรียน*. สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2552, จาก www.kriengsak.com/index.php?components=content&id_content_category_main=23&id_content_topic_main=53&id_content_management_main=908
- [34] คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม, วุฒิสภา. (2546). *รายงานสรุปปัญหาการทะเลาะวิวาทและการใช้ความรุนแรงของนักเรียนนักศึกษา*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- [35] ดลมนรรัตน์ บากา; และ เกษตรชัย และทีม. (2552). *ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.